

11. MADDE:

Hâdis olan işte asıl, onu en yakın vaktine izafe etmektir.(1)

Hâdis: Mevcut olmayıp sonradan mevcut olandır. Bunun meydana gelmesinde ve sebebinde ihtilaf edilince, eski zamana nisbeti sabit olmazsa, en yakın vaktine izafe edilir.

Misali: Kadın kocasının kendinden mal kaçırmak için ölüm hastalığında kendini boşadığını iddia etse, varisleri de sıhhatinde boşadığını iddia etse, söz kadının dediğidir, zira talak işi sonradan meydana gelen bir iştir, varlığı en yakın zamana izafe edilir ki bu da kocanın hastalığıdır. Varisler davaları için delil getirmedikçe kadın mirastan hissesini alır.

Diğer bir misal: Baba, oğlunun malını satsa, oğlan babasının malını kendisinin bulduğundan sonra sattığını iddia etse ve satışın geçersiz olduğunu söylese, babası satışın buluşundan sonra olmasını inkar etse, söz oğlan dediğidir, baba davasını isbata mecbur olur.

Diğer bir misal: Hristiyan olan kadın, kocası olan müslümanın ölümünden evvel kendisinin müslüman olduğunu iddia etse ve mirastan payını talep etse, varisler de kadının kocasının ölümünden sonra müslüman olduğunu iddia etseler, söz varislerin dediğidir, zira kadının islama girmesi, tarih bakımından kocanın ölümünden sonra olmaya daha yakındır.

11. Maddenin istisnaları:

1- Bir kişi, görevden azledilen hakimın azledildikten sonra kendisinden haksız yere belli miktar parayı aldığını iddia etse, hakim olan kişi de hakim olduğu zamanda aldığını ve hak sahibine verdiğini beyan etse, alınan meblağ telef olmuşsa söz davalı durumundaki hakimın dediğidir, zira bu işini ödeme sorumluluğu olmadığı zamana (hakim olduğu ana) izafe etmiştir ve zimmetinin beri olduğunu iddia etmektedir. Kaidemize göre olayın yakın zamana izafeti gerekirken zimmetin beri olması kaidesine göre evvelki duruma (hakim olduğu ana) itibar edildi.

2- Kişi ikrarının çocukluk halinde olduğunu iddia etse, hakkında lehine ikrar edilen kişi de buluşundan sonra ikrar ettiği-ni iddia etse, söz ikrar edenin dediğidir (çocuk olduğu halde ikrar ettiğidir), zira zimmetin beri olması kaidesi bunu gerektirdi.

(1)- tarifi arapçası: ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰

12. MADDE:

۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ ۱۰۰ ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰

Kelamda asıl olan hakikattir.

Mecaz mana aslın hılaflı olur, burada asıl olan tercih edilen hakiki manasıdır.

Mana: kelamdan maksud olan şeydir.

Belagat ehline göre maksud manayı eda yolları üç kısımdır. Hakikat, mecaz, kinaye. Usul ehline göre sadece hakikat ve mecazdır, onlara göre kinaye bazen hakikat olur bazen de mecaz olur. Mesela bir şahıs için Ebu İbrahim denmesi kinayedir. Fakat bu lafız hakikidir. Kör olan için iki gözlü demek mecaz yerinde kullanılan kinayedir.

□□□ *Hakikat: Lafzın vaz edildiği manada kullanılmasıdır. Aslan kelimesinin bilinen vahşi hayvan da kullanılması gibi.*

□□□ *Mecaz: Lafzın vaz edildiğinin gayrısında, bir alaka ve münasebetten dolayı kullanılmasıdır. Bu alaka, o lafzın hakikat manasında kullanımını men etmektedir. Bu durumda o lafız mecaz olarak kullanılmıştır. Mesela: bir aslan gördüm ki hamamda yıkanıyor, sözünde şecaatli bir kişiyi hamamda yıkanırken gördüğü anlaşılır. Zira -hamamda yıkanma- lafzı, görülenin insan olduğunu, vahşi hayvan olan aslan olmadığını bildiren bir karine-dir. Şecaat ve cesaret, aslan ile o kişi arasında münasib olan alakadır.*

Lafzı hakiki manasında kullanmak mümkün oldukça, meca-za gidilmez. Zira hakiki mana asıldır, mecaz bedeldir.

Misal: Bir şahıs “Malımı evlatlarıma vakfettim” derse, o kişi-nin evlatları ve evlatlarının evlatları var ise, şu vakfetme sözü kendi öz evlatlarına sarfedilir. Torunları olanlar, vakfın gelirinden istifade edemezler. Öz evlatları ölse, vakfın geliri torunlarına sarfedilmez, belki fakirlere sarfedilir.

Bir lafızdan aynı anda hakikat ve mecaz manası kasdedilmez.

Mesela: Birisi başkasına -aslan öldürme- dese, bu sözden vahşi hayvan olan aslan ve cesaretli insan manası kasdedilmez.

Bir lafızdan hakikat ve mecaz manaya şamil bir mana anlaşılırsa buna umumu-l mecaz denir.

Umumu-l mecaz: Lafzı, hakiki ve mecazi manalara şamil olan külli bir manada kullanmaktır. Bunun misali: Bir kişi “Malımı nesil nesil evlatlarıma vakfettim” dese, bu sözü, hakikaten kendi evlatlarına ve mecazen evlatlarının evlatları olan torunlarına da şamil olur.

Başka bir misal: Bir kişi başkası için ağaçlarındaki meyveleri vasiyyet etse, bu vasiyyeti o senedeki meyvalara sarfedilir, ilerki senenin meyvaları bu vasiyyete dahil olmaz, zira hakiki manası hasıldır. Ancak vasiyyet eden sözüne ebedi veya devam lı olarak bir kayıt ilave etmişse, o zaman vasiyyeti umumul me-caz kabilinden, o seneki ve diğer senelerdeki meyveleri de içine alır.

Başka bir misal: Bir şahıs, “Şu ev Zeyd’indir” dese, bu sözü o hanenin Zeyd’in mülkü olduğunu ikrar olur. Artık, ben bundan orada oturması yerleşmesi manasını kasdettim demesine bakıl-maz. Zira hakiki mana varken mecaza gidilmez.

□□